

watersportverbond

Molenroute Zuidwest Fryslân

(Gepubliceerd in het NNWB Magazine 2008)

Het Zuidwestelijk gedeelte van de Friese Meren laat zien hoe bijzonder Friesland als waterland is. Varend over vaarten en meren met een prachtig uitzicht over het uitgestrekte Friese land komt u als watersporter en natuurgenieter volledig aan uw trekken. De historische dorpen en stadjes brengen u terug naar oude tijden. Deze route voert u langs een aantal fraaie molens die nog in bedrijf zijn. Molens, gedreven door water en wind, hadden vroeger al een belangrijke rol in het Friese bedrijfsleven. Een aantal van deze monumenten is open voor bezichtiging.

Deze beschrijving begint in Langweer, maar u kunt natuurlijk ook vanuit de plaats van uw keuze starten. Langweer is een dorp met een rijke geschiedenis. Karakteristiek voor Langweer zijn de oude lindebomen, de steegjes en de mooie geveltjes. Net buiten Langweer, aan de Langweerder Wielen, ligt de Sweachmolen, een koren- en poldermolen uit 1782. De molen is nu een vakantiewoning. Vanaf de Langweerder Wielen kunt u een uitstapje maken naar Joure, daarna vaart u weer naar de Langweerder Wielen en halverwege vaart u naar de Scharsterrijn.

Joure wordt naar Friese gewoonte een "vlecke" genoemd: een plaats die het midden houdt tussen dorp en stad. Joure ontstond op een gunstig punt voor het verkeer, met name voor vervoer over het water. De gezellige Midstraat, met zijn mooie "Jouster Toer" (toren) en Museum Joure zijn zeker het sfeerproeven waard. In het museum ervaart u dat Joure meer dan 250 jaar geleden de bakermat van 's lands bekendste koffie- en theemerk was.

Wanneer u richting passantenhaven Joure vaart, ziet u aan uw rechterhand De Groene Molen. Deze spinnenkop werd rond 1800 gebouwd en bemaalde 19 hectare land. De bekendste molen in Joure is Penninga's molen, de hoogste van Fryslân. Deze molen is in 1865 als papiermolen in Westzaan gebouwd. In 1900 werd hij als korenmolen naar Joure gehaald.

Vanaf de passantenhaven vaart u door de Zijlroede via de Noorder Oudeweg naar de Langweerder Wielen.

U vaart via de Langweerder Wielen en de Scharsterrijn naar Scharsterbrug, waar u langs de Skarremolen komt. Door twee beweegbare bruggen komt u uit op het Tjeukemeer, waar u kunt aanmeren bij de eilanden Margjepôle en Tjûkepôle. U kunt onderaan deze beschrijving een aardig volksverhaal over het ontstaan van de naam Tjeukemeer vinden.

Via de brug in de rijksweg vaart u door de Follegasloot, vervolgens via de Rijnsloot, het Brandemeer en de Woudsloot richting Sloten. Sloten is één van de Friese 11 steden. Het verleden van Sloten is nog goed terug te vinden in het huidige beeld van de stad. Sloten ligt nog volledig binnen haar oude stadswallen. Het centrum wordt gedomineerd door monumentale koopmanshuizen, versierd met hals- en trappevels. De kades zijn bestraat met bolkeien en de oude lindes maken het schilderachtige beeld compleet.

Naast één van de waterpoorten staat de Korenmolen die stamt uit 1755. Hier wordt nog op ambachtelijke wijze tarwe tot meel verwerkt die door particulieren gekocht kan worden. Op het molenerf staat een oud kanon dat in het zomerseizoen iedere vrijdagavond wordt afgeschoten door de Stadsschutterij van Sloten. Vanuit Sloten gaat u over het Slotermeer naar Woudsend.

Vanuit Woudsend kunt u via de Woudsender Rakken, Heegemer Meer of Nauwe Wijmerts en het Johan Frisokanaal, De Koevorde en de Janesloot richting Langweer varen.

Een aanrader is door te varen vanuit Heeg naar het stadje IJlst. Dan moet u varend op het Johan Frisokanaal net buiten Heeg bakboord uit. Via de Wijde Wijmerts komt u dan in IJlst.

IJlst is ook één van de Friese 11 steden. Karakteristiek zijn de lindebomen en de overtuinen. De nog in vol bedrijf zijnde houtzaagmolen "De Rat" is zeker een bezoek waard. Vanuit IJlst vaart u via de Wijde Wijmerts naar Heeg.

Een beschrijving van de molens langs de route, de adresgegevens en de openingstijden van de molens en eventuele mogelijkheden tot bezichtiging vindt u onderaan deze beschrijving.

De Molenroute Zuid West Fryslan is geschikt voor: zeilboten, sloepen en motorboten.

Max. doorvaarthoogte	11.50 m
Hoogte laagste vaste brug	
Max. diepgang:	1.40 m

Volksverhaal Tjeukemeer

In het plaatsje Doniaga woonden eens twee zusters. Ze heetten Sjoeke en Marchje en hun huis stond aan de Lange Leane (Lange Laan), die naar een groot bos liep. Toen de twee oude vrouwtjes op een dag aan de rand van dat bos zaten te melken, ontstond er een bosbrand. In een panische reactie probeerden de twee zusters de brand met melk te blussen, maar dat hielp niet. Het bos brandde geheel af en op de plaats waar de brand had gewoed ontstond een moeras, dat langzaam in een grote watervlakte veranderde. De vrouwen merkten dat ze daarin zouden verdrinken en riepen elkaar om hulp. Hun namen, Sjoeke en March, klonken luid door de omgeving van het nieuwe meer, dat daardoor in het Fries Tjûkemar ging heten.

Men kan dit oude verhaal geloven of niet, maar wetenschappers denken er in ieder geval anders over. Zij houden het erop dat het uitgestrekte meer uit een aantal plassen is ontstaan, waarschijnlijk door vervening, waarbij ook wel eens sprake van een veenbrand geweest kan zijn. De naam zou gevormd zijn uit het oud-Friese woord "thiucke", dat omvangrijk betekende. Toen dat later tot 'tsjok' verbasterde en ook alleen nog maar de betekenis 'dik' behield, begreep men de betekenis van de naam niet meer en kon de verbeelding van de mensen zijn gang gaan.

De vorming van het grootste meer van Fryslân (22 vierkante kilometer) heeft waarschijnlijk omstreeks de veertiende eeuw plaatsgevonden. Dat ging zo hard, dat een aantal nederzettingen compleet met hun kerken moet zijn verdronken. Onder het wateroppervlak liggen minstens drie kerkhoven: voor oever bij Rohel, enkele honderden meters ten noorden van de Pier Christiaansloot en ongeveer 600 meter ten noorden van de oever bij de Gieterschebrug tussen Echten en Oosterzee.

Informatie over de molens langs de Molenroute

De Sweachmer Mole (1782), Boornzwaag/Langweer

De Sweachmermolen of Langweerder molen in Boornzwaag bij Langweer werd gebouwd in 1782 in opdracht van grietman jonkheer Frans Julius Johan van Eysinga. De windmolen is een achtkante bovenkruier. De functie van de stellingmolen was polder- en korenmalen.

Door de bouw van een elektrisch gemaal in 1925 verloor de molen zijn functie. Na jaren van verval werd in 1949 de 'Stichting tot instandhouding van de Langweerder molen' opgericht. Sinds 1998 kan de molen weer water uit de polder malen.

Tegenwoordig doet de molen dienst als vakantiewoning.

Adres: Boarnsweachsterdyk 3, 8525 EA Langweer

Tel: 0513-498077

Penninga's Molen (± 1900), Joure

Penninga's Molen is een korenmalen die sinds 1900 in Joure staat. De molen, destijds De Jonge Dolfijn genaamd, werd oorspronkelijk in 1692 als papiermolen in Westzaan gebouwd voor Jelis Hendricksz. de Vries, die datzelfde jaar overleed. Tot ongeveer 1717 werd de molen ook wel "De Gekroonde Handschaaf" genoemd, mogelijk vanwege het houtzagerverleden van de toenmalige eigenaar. Na in handen te zijn geweest van verschillende eigenaren werd de molen in 1781 omgebouwd tot een gerstpelmalen. Na plaatsing van een koppel maalstenen in 1869 werd de molen ook gebruikt voor het malen van rijst- en koffiedoppen. Drie jaar later komt de molen wederom in andere handen, waarna het als foeragemalen wordt gebruikt.

In de laatste decennia van de 19e eeuw raakte de molen in verval. Zo ontstond er in 1875 een kleine brand en sloeg in 1892 de bliksem in, waarna grote schade ontstond. Hierdoor was het voor molenaar Auke Penninga mogelijk om de molen te kopen en naar Joure te laten verschepen. In juni 1900 werd de molen uit elkaar gehaald en werden de onderdelen per zeilpraam over de Zuiderzee naar Friesland vervoerd, waar de molen herbouwd werd.

Vanwege slecht onderhoud en onder meer een zware storm in 1953, verwordt de molen geleidelijk tot een bouwval. In de jaren '60 is er van de wieken nog maar weinig over en zijn overal grote gaten ontstaan. De molen wordt in 1968 overgenomen door de dan net door particulieren en overheid opgerichte Stichting Penninga's Molen. Een jaar later wordt begonnen met de restauratie, die 250.000 gulden zou gaan kosten. Op 10 mei 1972 draaide de molen voor het eerst weer, ditmaal door vrijwilligers.

Vanaf halverwege de jaren '70 is in het omliggende gebied de woonwijk 't Schepenkwartier aangelegd. Van een stuk land vlak ten noorden van de molen is een parkje gemaakt. Enkele oude vervallen schuren, die aan de voet van de molen stonden, moesten rond het jaar 2000 plaats maken voor nieuwbouw.

Eind januari 2007 zijn er renovatiewerkzaamheden begonnen aan de molen, donderdag 25 januari is de kap van de molen gelicht. Verder heeft de molen een nieuwe rietkap gekregen en is de stelling vernieuwd.

Adres: Molenweg 55, 8501 BG Joure

Tel: 0513-413470

E-mail: penningamolent@hetnet.nl

Openingstijden: Elke zaterdag van 9.00 tot 12.00 of op afspraak.

De Groene Molen (± 1800), Joure

De Groene Molen in Joure werd omstreeks het jaar 1800 gebouwd. Het molentype is een spinnenkopmolen op stelling, de enige in Friesland. Deze Spinnenkop op stelling werd omstreeks 1800 gebouwd en moest een oppervlakte van 19 ha. land bemalen. Op dit moment is de molen niet meer in gebruik.

De molen is een poldermolen. De eigenaar van de molen is de gemeente Skarsterlân. De molen is niet maalvaardig op windkracht, maar een dieselmotor uit 1937 kan het werk nog prima aan.

De kap van de molen is groen, maar in 2007 is er een blauw zeil overheen geplaatst, doordat stormschade de kap beschadigde. Er wordt gewerkt aan een restauratieplan.

Adres: Groene Dijk 7, 8501 AX Joure

De Skarrenmolen (1888), Scharsterbrug

De Skarrenmolen bij Scharsterbrug langs de Scharsterrijn werd gebouwd in 1888. De molen is een achtkante grondzeiler. De molen is een poldermolen, maar heeft ooit ook dienst gedaan als korenmolen. De molen is nog steeds maalvaardig en wordt bediend door een vrijwillige molenaar.

De molen is te bereiken via een molenpad. Eigenaar is de Stichting De Skarrenmolen.

Adres: Hollandiastraat 11, 8517 HC Scharsterbrug

Korenmolen 't Lam (± 1680), Woudsend

Korenmolen 't Lam is van voor 1700 en pelt, pelt en maalt nog dagelijks. Van deze zeer oude molen is de geschiedenis niet volledig bekend. Op een goederenlijst uit 1580 wordt al melding gemaakt van een "wijndtmolen". Vermoedelijk is de huidige molen voor 1700 gebouwd ter vervanging van een houten standerdmolen.

Door de eeuwen heen heeft de molen vele eigenaren gehad. Rond 1960 raakte de molen in verval. De Gemeente Wymbritseradiel heeft de molen in 1960 aangekocht. Stukje bij beetje is de molen weer in z'n oude luister hersteld. Thans maakt de molen weer volop productie en worden de granen niet alleen gemalen, maar ook gepeld, precies zoals 300 jaar geleden.

Adres: Molenstrijtte 4, 8551 NZ Woudsend

Tel: 0514-591659

Email: info@molenhetlam.nl

Openingstijden: Zaterdags van 10.00-17.00 uur, als de molen draait of op afspraak.

Houtzaagmolen De Jager (± 1710), Woudsend

In het midden van de achttiende eeuw vervoerden zo'n tweeduizend Friese schepen vracht vanaf Marseille, Bordeaux en Amsterdam naar de Oostzee en terug. Daarvan was 6% (ruim 120 schepen) van Woudsender schippers. Dat er rond 1710 een houtindustrie gevestigd werd in Woudsend is dan

ook niet onbegrijpelijk. Schepen als Galjoenen, Kofschepen, Smakken en Wijdschepen werden gebouwd van eiken grenen en vurenhout, dat ongezaagd werd geïmporteerd uit Noord Duitsland en Oostzee landen.

Sinds 1975 beoefent een groep vrijwilligers het ambacht van houtzagen op originele wijze, daarbij trachtend het meestal niet beschreven vakmanschap te "ontdekken" door opgebouwde ervaring, mondelinge overlevering en studie.

Waar De Jager heeft stilgestaan in de ontwikkeling, geremd door de economische omstandigheden, laat houtzaagmolen de Rat in IJlst de verdere ontwikkelingen van het houtzagen zien.

Adres: Ald Wyk 18, 8551 PR Woudsend

Tel: 0510-413242

Openingstijden: Elke zaterdag van 10.00-17.00 uur, groepen op afspraak.

Houtzaagmolen De Rat (1683), IJlst

Met de komst van de houtzaagmolens ontwikkelde de scheepsbouw in Friesland zich tot een zeer welvarende industrie. Woudsend en IJlst waren in de 17e en 18e eeuw belangrijke handelscentra. IJlst stond in die dagen bekend om zijn enorme scheepsbouw en had daarvoor 3 houtzaagmolens. Dagelijks rolde er een schip van de scheepshellingen. Nog steeds is de scheepsvaart van groot belang voor IJlst.

Ook nu nog worden dagelijks boomstammen verwerkt tot balken, precies zoals 300 jaar geleden. "De Rat" is één van de weinige houtzaagmolens in Nederland die nog volop in productie is. Het gezaagde hout wordt veelal gebruikt voor restauratiewerkzaamheden.

Bij het betreden van "De Rat" komt de geur van vers gezaagd hout u tegemoet. Via de smalle trap in het "kot" komt u op de zaagvloer, waar de boomstammen "traditioneel" op windkracht worden gezaagd. Bij houtzaagmolen De Rat is altijd wat te beleven. Ook als er geen wind is, want sinds kort is de zijschuur verrijkt met een elektrisch aangedreven zaagraam. Zware leren riemen drijven de krukas vanaf de oude elektromotor aan, zoals dit 100 jaar geleden ook gebeurde.

Op het molencomplex ligt een compleet smalspoor, van het oude Nooitgedacht fabrieksterrein, waarmee het gezaagde hout naar de droogschuur wordt verplaatst. Met de "mallejan" bij de ingang werden vroeger de stammen naar de molen gebracht om eerst nog minstens een jaar in de houtmolenkolk te liggen. Deze zogenaamde wateren dienden om de kwaliteit van het hout te verbeteren.

Er is altijd wat te beleven en als het echt een keer rustig is, dan naait de molenaar nieuwe zeilen met de hand precies zoals 3 eeuwen geleden.

Adres: Sneekepad 16 8651 NE IJlst

Tel: 0515-532619

E-mail: derat@zwfriesland.nl

Openingstijden: Het gehele jaar elke zaterdag van 9.00-17.00 uur. In de maanden mei t/m september woensdag-, donderdag-, en vrijdagmiddag van 12.00 – 17.00 of op afspraak.

Bron: Gemeente Skarsterlân

Dit is een uitsnede uit de VaarAtlas. Voor meer gedetailleerde informatie zoals brughoogtes en bedieningstijden verwijzen we u door naar de VaarAtlas (www.VaarAtlas.nl). U kunt de VaarAtlas ook bestellen door de bon uitknippen in dit magazine en deze op te sturen.

